

Pavao KURTEK

# Privredni razvoj Ludbrega

Suvremeni gospodarski trenutak, neka osnovna obilježja

## Uvodne napomene

Za lubreški kraj već je duže vremena u upotrebi naziv Ludbreška Podravina<sup>1</sup>. Taj je naziv opravdan jer se zaista radi o podravskoj nizini, dijelom dolini Bednje i jednom goričkom rubu.

Sam Ludbreg razvio se na povišenoj pleistocenoj terasi sigurnoj od poplava. Na toj su terasi uostalom brojna seoska naselja u Podravini uz magistralnu podravsku cestu. Međutim znatan je broj naselja i na aluvijalnoj podravskoj nizini, često ugrožavanoj od poplava Drave i njenih pritoka Bednje i Plitvice.

Geografski položaj Ludbrega kao lokalnog centra dolazio je do izražaja u centralnim funkcijama. Danas je tu središte općine, suda i još nekih službi, a duže vremena bio je i kotar.

Povoljan položaj vidi se po tome što se ovdje na podravsku magistralu priključuju pravci prema Legradu i Donjem Međimurju, na sjeveru prema Prelogu, prema Varaždinskim Toplicama, te prema prikalničkim selima. Dakako taj se položaj ne može uspoređivati s geografskim položajem Varaždina ili Koprivnice, na čijim su se ulazima formirala u prošlosti svojevrсна vrata u Hrvatsku iz Austrije, odnosno Mađarske na putu prema sjevernom Jadranu.

Stoga je razumljivo da ni u prošlosti, a ni danas valorizacija geografskog položaja ne može biti ravna susjednim većim centrima. Ali može biti njihova do-

puna, i kada je riječ o cjelokupnom gospodarskom razvoju Gornje hrvatske Podravine, Ludbreg može na sebe preuzeti značajne gospodarske aktivnosti, što on uostalom upravo posljednjih godina i čini.

Ovdje treba načiniti još jednu napomenu. Ludbreški kraj je u regionalizaciji SR Hrvatske, a posebno u regionalnoj podjeli Srednjohrvatske makroregije uvršten u varaždinsku regiju zajedno s Međimurjem, Ivancem i Novim Marofom. To bi se s obzirom na gravitacijske odnose u ovom dijelu sjeverne Hrvatske u dosadašnjem razvoju moglo uvjetno prihvatiti pod pretpostavkom da je formiranje regija i subregija proces koji se razvija. To drugim riječima znači da ludbreški kraj kao izrazita podravska mikroregija, u prometnom i u općegospodarskom razvoju ima interesa na valorizaciju centara uz podravsku magistralu i da je u tom svjetlu povezivanje s dinamičnom Koprivnicom sasvim normalna i poželjna pojava.

## Geografski razvoj Ludbrega

Ludbreg je tokom srednjeg vijeka pa sve do iza I svjetskog rata bio feudalni centar, što se i danas odražava u fizionomiji mjesta s poznatom starom impozantnom trokatnicom i još dvije zgrade. Dugo je Ludbreg bio malo trgovište povezano s povijesno mnogo važnijim Varaždinom. Ludbregu je kao trgovištu pogodovalo što je od druge polovice XIX st. pa sve do 1950. god. bio centar kotara, kotarskog suda, općine i još nekih tercijarnih djelatnosti. U mjestu je bila razvijena trgovina, održavali su se sajmovi, od kojih je naročito bio velik onaj s trodnevnim trajanjem na prvu nedjelju u rujnu povezan s crkvenim proštenjem.

U tom trgovištu razvijao se i obrt za potrebe agrarne okoline i samoga mjesta. Nakon administrativne reforme 1950. god. Ludbreg je izgubio ulogu kotarskog centra, a time je oslabilo značenje centralnih funkcija kao i opće značenje mjesta.

<sup>1</sup> Pod tim nazivom objavljen je 1954. god. rad — P. Kurtek: Ludbreška Podravina, prilog poznavanju evolucije agrarnog pejzaža, Geografski glasnik br. XVI—XVII, Zagreb 1954/55.

Međutim nekoliko godina kasnije u Ludbregu dolazi postepeno do zdrave i pravilne orijentacije na jačanje privrednog potencijala. Razvija se zadružni obrt, a postepeno i industrija.

U Ludbregu je prevladalo mišljenje da se treba povezati, pa i integrirati s jačim industrijama koje su imale osigurano tržište, najprije s »Varteksom« iz Varaždina, a kasnije i s drugima.

Prije rata pa i čitav decenij nakon socijalističke revolucije u Ludbregu gotovo nije bilo industrije. Radila je samo ciglana u goricama i jedan mlin u mjestu. Ciglana je 1947. god. nacionalizirana, a 1961. i 1963. se proširila što je omogućilo gotovo dvostruko povećanje proizvodnje.

U ludbreškoj općini nema važnijih rudnih nalazišta iako se, naročito za vrijeme rata od strane okupatora, tražilo za naftom, kako u samom mjestu tako i u nekim prikalničkim selima, ali nekih rezultata nije bilo.

Za razvoj je možda karakteristično nastajanje postolarskog poduzeća »Budućnost«, koje je nastalo iz postolarske zadruge što su je osnovali sedmorica postolarskih radnika 1953. god. Zanimljivo je košaračko poduzeće zanatskog karaktera »Razvitak« osnovano 1959. god., koje 1963. zapošljava u svom pogonu 112 ljudi, ali je u kooperaciji obuhvatilo 3500 individualnih proizvođača u kućnoj radinosti.

Stagnaciju je pokazivala i *demografska situacija*. Indeks broja stanovnika 1971. god. prema 1953. bio je u općini Ludbreg 94, nasuprot npr. gušće naseljenoj varaždinskoj općini, gdje je taj indeks iznosio 119. Između 1961. i 1971. god. stanovništvo se ludbreške općine smanjilo od 23 057 na 22 340, što je indeks 97.

Iako je prirodni prirast u varaždinskoj regiji bio u 1961. god. 10,6%, u 1971. god. 5,2%, regija kao cjelina ima ipak neznatno povećanje stanovništva — uslijed iseljavanja. Kulminacija iseljavanja bila je između 1953 i 1961. god. Nakon 1961. god. pojava iseljavanja se smiruje, ali jača proces privremene emigracije radi zapošljavanja u inozemstvu.<sup>2</sup>

Promjene u strukturi stanovništva odražavaju se na smanjenju poljoprivrednog stanovništva, smanjenju aktivnog stanovništva zbog sužavanja agrarnog sektora, smanjenju sudjelovanja primarnog stanovništva u broju aktivnog stanovništva.

Zaposlenost u društvenom sektoru povećana je u čitavoj varaždinskoj regiji u razdoblju od 1962. do 1972. god. za 23,2%, tj. godišnja stopa rasta iznosila je 2,3%, što je bilo iznad republičkog prosjeka, gdje je to iznosilo 1,5%. U općini Ludbreg je u spomenutom razdoblju zaposlenost u društvenom sektoru porasla za 20,7%, a godišnja stopa rasta iznosila je 2,1%. (Podaci prema: V. Lacković: *Konceptija razvoja Varaždinske regije*, Zagreb 1974.).

U privredi je ostvarena viša stopa zaposlenosti negoli u ostalim djelatnostima, a to zapravo odražava nižu stopu razvoja.

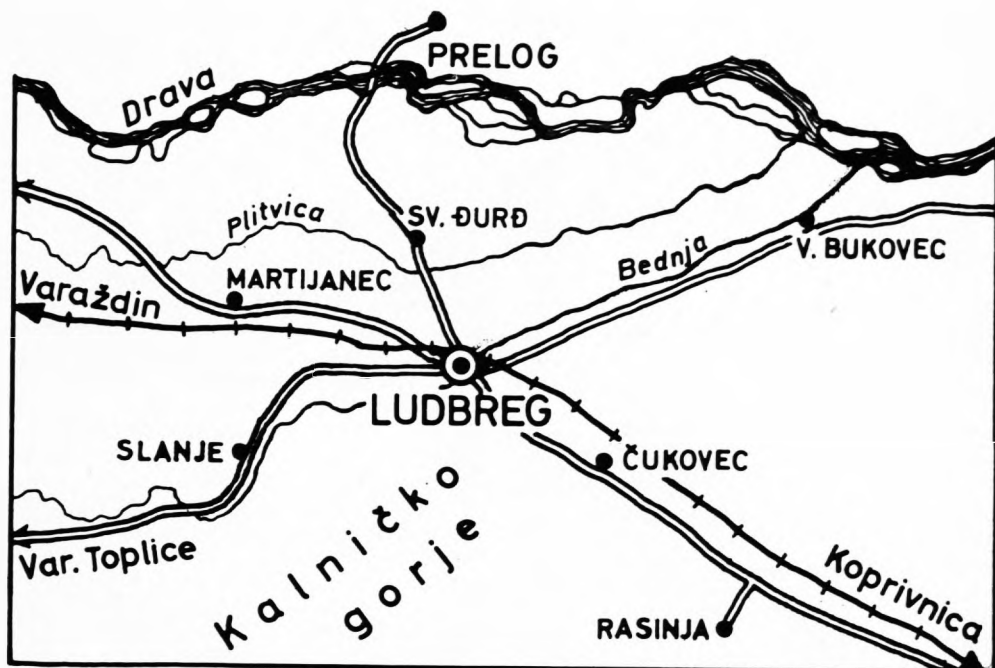
Pozitivna kretanja u Ludbregu u pogledu zaposlenosti nastavljena su i nakon 1972. god.

Zaposlenost u društvenom sektoru (30. IX 1973.) bila je ovakva:

<sup>2</sup> Na privremenom radu u inozemstvu u odnosu na broj zaposlenih u društvenom sektoru bilo je u varaždinskoj regiji 40,2% (SR Hrvatska 22,7%) ali u općini Ludbreg 60% — V. Lacković: *Konceptija razvoja Varaždinske regije*, Zagreb 1974.

Ukupno	Od toga							
	Industr.	Polj. i šum.	Građev.	Saobr.	Trg. i ugost.	Obrt i stamb. komun. djelat.	Kultur. i soc. djelat.	Društ. djel. i drž. org.
2749	1382	341	28	41	238	396	204	119

Izvor: Statistički godišnjak Jugoslavije 1974., str. 580.



Sredinom 1975. god. broj zaposlenih u društvenom sektoru iznosio je cca 3000, a to je 13% od ukupnog stanovništva ili 25% od ukupne aktivne radne snage (procjena Općinske skupštine Ludbreg). U Općini Ludbreg oko polovine zaposlenih radi u primarnom sektoru, tj. poljoprivredi, a ostatak u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima.

#### **Neka obilježja suvremenog kretanja u gospodarskom razvoju**

Stupanj gospodarskog razvoja pokazuje vrijednost društvenog proizvoda odnosno nacionalnog dohotka.

Prema izračunatom nacionalnom dohotku per capita općina Ludbreg svakako spada još uvijek u nedovoljno razvijene općine u SR Hrvatskoj. Evo kako smo izračunali nacionalni dohodak per capita u Republici, te općinama Varaždinu, Koprivnici i Ludbregu za 1972. god.

	SR Hrvatska	Varaždin	Koprivnica	Ludbreg
din.—	13.032	15.233	10.355	8.885
u \$	814	952	647	555
(po kursu 1\$ = 16 d)				

Prema procjeni u općinskoj skupštini Ludbreg u 1975. god. će nacionalni dohodak biti oko 10 000 d.— per capita, ili oko 650 \$.

Naravno, ako bismo izdvojili samo mjesto Ludbreg i ostvareni nacionalni dohodak u mjestu stavili u relaciju s brojem njegovih 2 300 stanovnika, dobili bismo visok nacionalni dohodak p. c., ali to ne bi bilo realno jer je broj zaposlenih u društvenom sektoru bio gotovo veći od ukupnog broja stanovnika, a glavnina radne snage dolazi iz okoline.

Dakle, radi se o općini koja je po kriterijima i mjerilima koji su uobičajeni, u društvu slabije razvijenih općina SR Hrvatske. Međutim za samo mjesto Ludbreg to se nikako ne može reći.

Čitava Varaždinska regija je agrarno naseljenija od republičkog prosjeka. No zbog intenzivnijeg korištenja poljoprivrednog zemljišta i dosta razvijenog stočarstva ostvaruje se za 56% veći društveni proizvod po jedinici obradivog ekvivalenta<sup>3</sup> u čitavoj varaždinskoj regiji, a 72% veći u općini Ludbreg.

No valja naglasiti da je pretežni dio poljoprivredne proizvodnje u čitavoj regiji namijenjen potrošnji u domaćinstvima, dok robna proizvodnja za tržište iznosi oko 60% u odnosu na republički prosjek, da bi u općini Ludbreg to iznosilo samo 48%, u Varaždinu 95%, Čakovcu 50%, Ivancu 40% i Novom Marofu samo 37%.

Dakle, čitava varaždinska regija, kao i ludbreška općina nose gotovo sve relativne oznake nedovoljne razvijenosti, tj.: visoki postotak poljoprivrednog stanovništva, manji postotak zaposlenih u društvenom sektoru, dosta visoki udio poljoprivrede i privatnog sektora, te nisko sudjelovanje tercijarnih djelatnosti u dohotku. Dalje tu treba spomenuti niži dohodak, malu vrijednost osnovnih sredstava, dosta niske neto investicije, nizak stupanj potrošnje itd.

Za strukturu privrede važan je pokazatelj struktura nacionalnog dohotka. Navodimo podatke općine Ludbreg za 1972. god.

<sup>3</sup> Obradivi ekvivalent se računa ovako: oranice, voćnjaci i vinogradi = 1,00, livade 0,50, pašnjaci 0,25.

Nacionalni dohodak 1972. god.

u mil. dinara

Ukupno	Od toga društveni sek.	Industrija	Prema djelatnostima		
			Poljopr. i šumarstvo	od toga individ. sek.	Trg. i ugost.
198,5	101,8	66,0	85,9	75,2	22,2

Izvor: Statistički godišnjak Jugoslavije 1974., str. 581.

Dakle, društveni sektor je vrlo značajan, ali je visok i udio poljoprivrede. Međutim, to stanje se kroz posljednje tri godine brzo mijenja. Prema podacima iz općine Ludbreg udio industrije u ukupnom dohotku u općini povećao se na 58,3%, što je zaista velikij skok, to više kad se zna je 1974. god. društveni sektor sudjelovao sa 65%, a indi-

vidualni s 35% udjela u narodnom dohotku.

Ako se osvrnemo na pojedine gospodarske grane, dolazimo do značajnih konstatacija.

**Poljoprivreda** počiva na individualnom sektoru koji dijelom proizvodi za tržište. Prinosi su u općini viši nego u ne-



*Jedna od starih zgrada ludbreškog vlastelinstva u središtu mjesta*

kim susjednim općinama. Tako su npr. prinosi pšenice po ha (1973) 32,4 q, a u koprivničkoj općini 31,6, kukuruza 43,2 q prema 37,7 u općini Koprivnica. Međutim sve se to osniva na sitnim poljoprivrednim gospodarstvima gdje nije moguća primjena vrhunske tehnike i tehnologije. Ima doduše orijentacije na robnu proizvodnju i kooperaciju sa socijalističkim sektorom, ali su te pozitivne tendence ugrožene raslojavanjem poljoprivrednih gospodarstava, koja se uslijed zapošljavanja u industriji i drugim djelatnostima sve više pretvaraju u mješovita poljoprivredno-radnička ili radničko-poljoprivredna, u kojima neizbježno dolazi do slabljenja robne proizvodnje. U politici prema agrarnoj proizvodnji nastoje se u općini postići određeni ciljevi.



1. da se rentabilnom robnom proizvodnjom pretežno u kooperaciji zaposli potreban broj radne snage u poljoprivredi i zaustavi njen odlazak u druge djelatnosti;
2. da se višak radne snage iz poljoprivrede zapošljava u društvenoj privredi;
3. da se i dalje stimulira, barem dok se odnosi bitno ne izmijene, dopunski rad na selu, kao što je slučaj s pletarstvom;
4. da se robna agrarna proizvodnja plasira na tržište, kao npr. da se svi viškovi mlijeka prodaju Zagrebačkoj mljekari.

**Uslužno zanatstvo** će se stimulirati i poticati poreznom politikom. Tako se predviđa npr. davanje obrtnicima 10% porezne olakšice za svakog učenika zaposlenog kod obrtnika. Već danas radi oko 300 ljudi u privatnom zanatstvu, a tu su mogućnosti još zaista velike. Proizvodnog obrta je malo, a i taj će biti uspješniji u kooperativnom odnosu.

**Infrastruktura** se morala rješavati da bi se stvorili uvjeti za bolje privređivanje i povezanost komune. Tako su do sada asfaltirane sve značajnije ceste. Na Bednji i Plitvici sagrađeni su novi mostovi.

Problemi energetike uspješno su se rješavali. Pored osigurane električne ener-

gije izgrađen je plinovod od Koprivnice prema Varaždinu. Plin se uvodi u tvornice, radionice i domaćinstva. Izgrađen je gradski vodovod s rezervoarom u goricama južno od Ludbrega.

Sagrađene su dvije nove zgrade za osmogodišnju školu. Djeluje zdravstvena stanica, a do 1980. god. planira se izgradnja Doma zdravlja.

Radi se na telefonizaciji općine, s time da sva veća sela budu vezana na telefonsku mrežu. Gradi se nova zgrada pošte itd.

**Industriji** se posvećuje najveća pažnja i kao što smo napomenuli ona već ostvaruje glavninu nacionalnog dohotka. Do nedavno u Ludbregu je radila pretežno radno-intenzivna industrija, tj. ona koja zapošljava veći broj radne snage makar uz minimalne dohotke. Takav je uostalom slučaj u čitavoj varaždinskoj regiji, gdje je stupanj akumulativnosti općenito nizak, a potrebe razvoja su velike.

U Ludbregu se došlo do stupnja kada se počinje razvijati kapitalno intenzivna industrija u kojoj se ostvaruje daleko veći dohodak i akumulacija po zaposlenom. Među takve industrije treba ubrojiti »Opremu«, »Belupo« i »Grafičar«.

Navedimo osnovne podatke za ludbriška industrijska poduzeća:

	Oprema	Belupo	Grafičar	Varteks kofekc.	Budućnost tvor. obuč. pod.	Građ. i transp.	Razvitak
Broj zaposlenih	232	189	264	277	442	231	214

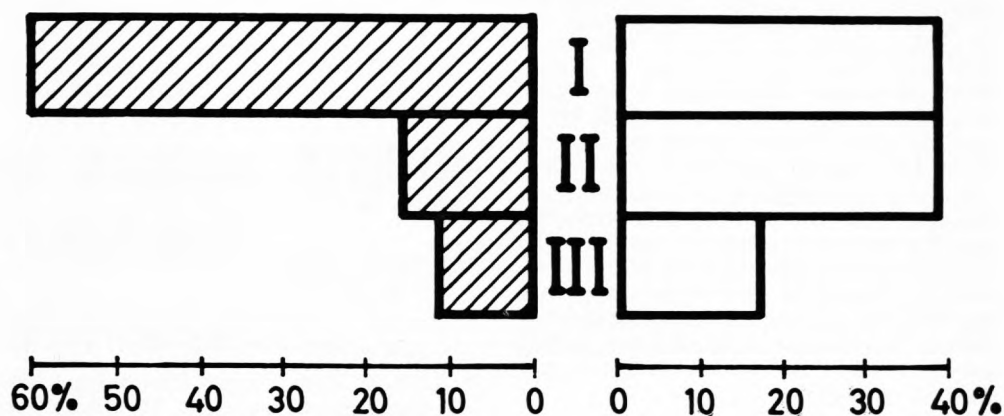
U tih sedam poduzeća radi 1 849 zaposlenih. Pored toga ovdje treba uvrstiti poljoprivredno-prehrambeni kombinat »Bednja« koji ima pogon prerade (mlin i pekaru) te pogon poljoprivrede s OOUR kooperacija. Specijalnost ovog poduzeća je proizvodnja sjemenske robe za čitavo jugoslavensko tržište. Poduzeće »Oprema« razvilo se iz auto-saobraćajnog poduzeća formiranog 1948., koje je 1958. preraslo u »Poljoser-

vis«, da bi 1963. god. promijenilo naziv u »Opremu«.

To je već danas suvremeno visoko produktivno poduzeće koje proizvodi parne prese, glačalice za tešku konfekciju, opremu za peradarske farme, i u toj je proizvodnji jedino u zemlji. Koliko je to efikasna radna organizacija, vidi se iz podatka da ostvaruje godišnji dohodak po zaposlenom 84 000.— dinara.

# 1970.

# 1985.



Struktura stanovništva općine Ludbreg po sektorima djelatnosti. I. — primarne,

II. — sekundarne, III. — tercijarne djelatnosti

»Belupo« je nova farmaceutsko-kozmetička industrija kao OOUR »Podravke« iz Koprivnice, što je već svojevrsna garancija za uspješno poslovanje. Koliko je struktura zaposlenih u tom poduzeću dobra, vidi se po tome što od 189 zaposlenih njih 50 ima visoku stručnu spremu.

»Grafičar«, štamparsko-izdavačko poduzeće dobro je opremljeno, radi papirnu ambalažu za tvorničku robu i odgovarajuće štampane materijale, te vrlo uspješno posluje.

Tvornica obuće »Budućnost« surađuje s velikom slovenskom industrijom »PE-KO«, koja osigurava marketing i tržište.

Vrlo uspješno radi i pletarsko-galanterijsko poduzeće »Razvitak« koje je ostvarilo oko jedan milion dolara izvoza. Uz košarice tamo rade i galanteriju, kao što su torbice i dr. Osim stalno zaposlenih radi i velik broj kooperanata po selima.

Građevno-transportno poduzeće »A. Blažić« ima u svom sastavu ciglanu, a surađuje i s odgovarajućim poduzećem iz Maribora.

U mjestu radi i filijala GIK »Zagorje« iz Varaždina.

Sva navedena poduzeća uspješno posluju iako ostvaruju vrlo različite dohotke. U daljem razvoju nastavit će s radom tzv. radno-intenzivne organizacije zbog osiguranja što većeg broja radnih mjesta, ali će se sve više forsirati kapitalno-intenzivne grane kao što je »Oprema«, »Belupo« i dr., da bi se stvarala potrebna akumulacija za dalji intenzivan razvoj.

**Problema** dakako još ima.

Čini se da su u Ludbregu pogriješili što u općinskom središtu nisu otvorili nikakve srednje škole. Manji školski centar, vezan na varaždinsko vrlo razvijeno školstvo, osigurao bi potrebne stručne i kvalificirane radnike, omogućio omladini ovoga kraja da se školuje u zavičaju itd. Taj bi propust trebalo što prije ispraviti, to više kad se zna da ovdje osim radne snage i poljoprivrednih mogućnosti nema nikakvih drugih resursa.

Određena zatvorenost općinske privrede bila je u prošlosti prisutna.

Infrastruktura do nedavno nije bila povoljno riješena.

Čini se da se još ne ostvaruje čvrsto zacrtani urbanistički plan izgradnje samog Ludbrega. Izgledu mjesta moralo bi se posvetiti veća pažnja, iako je i u tom pravcu dosta učinjeno.

Mogućnostima vikendnog turizma ne posvećuje se pažnja, što se vidi po ugostiteljstvu. Domaći ljudi ne uviđaju da bi Ludbreg mogao biti interesantan, naročito za posjetioce iz Zagreba, pa i drugih većih mjesta. Tu su tragovi rimske Joviae, stari grad čiji počeci sežu u XII stoljeće, pa sakralni barokni sadržaji. Tu su slikovite gorice, regulirana Bednja, a mogao bi se izgraditi i bazen. Najvažnije je da su ceste asfaltirane, pa se za dobar sat vremena može doći iz Zagreba.

Razgovori s predsjednikom Izvršnog vijeća Općinske skupštine i drugim informiranim ljudima učvršćuju nas u uvjerenju da su problemi i putovi ubrzanog razvoja sagledani. Nastoji se na harmoničnom razvoju privrede i neprivrede. Općinske granice nisu više zatvorene. Naprotiv, povezivanje ne samo s varaždinskom i koprivničkom privredom, a posebno s »Podravkom« koja je svojim »Zelenim planom« obuhvatila i općinu Ludbreg, postalo je praksa i imperativ razvoja.

Položaj na podravskoj magistrali pruža značajne mogućnosti za povezivanje i uključivanje u velike sisteme, a vrijednost ljudskog faktora je i ovdje najdragocjenija i zapravo sav razvoj se zasniva na tome.

#### Važnija literatura i izvori:

- P. Kurtek: Gornja hrvatska Podravina, Zagreb 1966.
- P. Kurtek: Ludbreška Podravina, Geografski glasnik XVI—XVII 1954/55.
- P. Kurtek: Varaždinska Podravina i Međimurje, Geografija Hrvatske II, Zagreb 1974.
- I. Crkvenčić: Stupanj društveno-ekonomskog razvoja i naselja Središnje Hrvatske, Geografija Hrvatske I, Zagreb 1974.
- D. Feletar: Podravina, Koprivnica 1973.
- V. Lacković: Koncepcija razvoja Varaždinske regije, Institut za ekonomska istraživanja, Zagreb 1974.
- Statistički godišnjak Jugoslavije 1974., Beograd 1974.